

Ἔργον δὲ ἔμφορον καὶ πατριωτικῆς κυβερνήσεως εἶναι ν' ἀπέχη, ὅσον ἔνεστι, ἀπὸ τοῦ νὰ διεγείρη τοιοῦτου εἶδους ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις, αἵτινες πολλάκις συνεπάγουν ἀθεράπευτα κοινωνικά νοσήματα. Τίποτε δὲν δηλητηριάζει τόσον τὰς καρδίας λαῶν εὐαισθητῶν καὶ νοσημόνων, ὅσον ἡ ἀδικία, καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς ὀλίγη προσοχὴ τῶν κυβερνόντων. Μεγάλτην δὲ οὗτοι ἀναδέχονται εὐθύνην, ὅσάκις ἕνεκα μιᾶς ἢ ἑτέρας προφάσεως ἀντὶ ν' ἀναδειχθῶσιν εἰρηνοδόται καὶ ἀνομορφωτὰ τῶν λαῶν, γίνονται ἀπεναντίας παρὰίτιοι τῶν ἀταξιῶν, καὶ τῆς ὀπισθοδρομήσεως αὐτῶν.

Ἐποψίς τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος.

Ἡ μετὰ πολυετῆ αἵματηρὸν καὶ ἔνδοξον ἀγῶνα ἀποκατασταθεῖσα νέα Ἑλλάς, εἶναι μικρὰ μέρος ἑνὸς ὅλου λίαν ἐκτεταμένου· τὰ διαγραφέντα ἢ μᾶλλον ἐπιβληθέντα εἰς αὐτὴν ὄρια εἶναι φραγμοὶ τοῦς ὁποῖους ἀενάως ποθεῖ νὰ ὑπερπηδήσῃ. Ἴδιον εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν αὐξήσιν καὶ τὸ μεγαλεῖόν τῆς. Ἀλλὰ διὰ τίνων μέσων τὰ ἔθνη εἴτε μεγάλα, εἴτε μικρὰ ἀποπειρῶνται ἢ δύνανται νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ ὄρια τῆς χώρας των;

Δύο εἶναι αἱ ὁδοὶ αἱ ἄγουσαι εἰς τὸν προκείμενον σκοπὸν, ἡ βιαία ἐπίθεσις καὶ ἡ φιλικὴ συνεννόησις· ἡ πρώτη ἐνεργεῖται διὰ τοῦ ξίφους καὶ τῆς κατακτίσεως, ἡ δευτέρα διὰ τοῦ ἐκουσιασμοῦ καὶ τῆς συμβάσεως· καὶ ἡ μὲν φέρει τὸν χαρακτῆρα τῆς βαρβαρότητος καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ, ἡ δὲ ἐκείνον τῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ. Τὴν πρώτην ὁδὸν ἐβάδισαν ἐν γένει οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ἀπορρόφησιν καὶ ὑποδούλωσιν τῶν ἄλλων ἐθνῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Τὴν δευτέραν ἐπροτίμησαν οἱ Ἀμερικανοί, ὡς γνήσια τέχνα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, πρὸς ἀφομοίωσιν καὶ ἰσοπολιτείαν τῶν ἀγρίων φυλῶν τοῦ νέου κόσμου.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐμεγάλυναν ἑαυτοὺς καὶ ἔγιναν ἐπὶ τέλους κοσμοκράτορες διὰ τῶν διηνεκῶν καὶ διαδοχικῶν κατακτίσεων. Συνωμολόγουν μὲν καὶ αὐτοὶ πολλάκις συνθήκας, ἀλλ' ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν συνθηκῶν αὐτῶν, δὲν καθιερόνετο ἡ ἰσονομία καὶ ἰσοπολιτεία, ἀλλ' ἡ δεσποτεία καὶ ἡ δουλεία. *Sub umbra foederis servitutem patit.* Ἄλλοτε διετήρουν καταρχὰς ὑψηλὴν τινα ἐποπτείαν καὶ ἄφιναν ὤφειεν ἐλευθέρας τὰς ἠττωμένας χώρας, ἐδείκνυον σεβασμὸν πρὸς τε τὰ ἔθνη καὶ τὴν νομοθεσίαν των, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὰς καθίστανον Ἐπαρχίας ὑποτελεῖς, ἐκαταργοῦσαν τοὺς νόμους των καὶ διὰ τῆς βίας ἢ τοῦ δόλου μετέβαλλον τὰ ἔθνη των.

Οἱ Ἀμερικανοὶ ἀπεναντίας ἠύξησαν καὶ ἐποπλασίασαν τὰ Κράτη των μετὰ τὴν ἐκ τῆς μητροπόλεως ἀπαλλαγὴν των, διὰ τῆς ἔμφορον καὶ χριστιανικῆς τῶν πολιτικῆς των. Δὲν κατέκτησαν τὰς χώρας τῶν μεθορίων φυλῶν διὰ τῆς ἀρπαγῆς καὶ τοῦ ξίφους, ἢ διὰ τῆς ἀπάτης, ἀλλὰ διὰ τοῦ Εὐαγγελικοῦ λόγου, τῶν σχέσεων τοῦ ἐμπορίου, τοῦ ἐλκυστικοῦ θεάματος τῆς ἀγαθῆς καὶ ἐλευθέρας αὐτῶν διοικήσεως, καὶ προπάντων διὰ τῆς κατὰ μικρὸν συγκατατάξεως τῶν φυλῶν ἐκείνων εἰς ἴσιν θέσιν πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν ἀνεξαρτήτων Κρατῶν.

Καίτοι εἶχον νὰ κάμωσι μὲ ἀγρίους ἀνθρώπους, οὐδέποτε ὁμως μετεχειρίζοντο τὴν βίαν ἢ τὸν δόλον, οὔτε ἄλλως πῶς κατεχρῶντο τῆς ἰσχύος των ἢ τοῦ ἀριθμοῦ των, ὅπως ἐπιβάλλωσι τὴν θέλησίν των,

διότι καλῶς ἐγνώριζον ὅτι τὰ μέσα ταῦτα ἀντέδραστον πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, ἐνῶ ἀπεναντίας εἶχεν πλήρη τὴν πεποίθησιν εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑπερτέρου πολιτισμοῦ, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν φύσιν ἐγκρατεῖται ν' ἀφομοιώνῃ τὸν κατώτερον. Ἐπομένως εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς ἀφομοιωτικὰς πράξεις, ἐπεκράτει ἀμφοτέρωθεν ὁ ἐκουσιασμός καὶ ἡ ἐλευθέρως προαίρεσις.

Εἶναι ὁμῶς ἀξιοσημείωτον ὅτι ἀμφότερα τὰ ἔθνη ταῦτα, τῶν τε Ῥωμαίων καὶ Ἀμερικανῶν, τὰ ὅποια ἐφθασαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν μεγαλείου καὶ εὐδαιμονίας, εὐρέθησαν εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν γεωγραφικὴν καὶ πολιτικὴν θέσιν, τουτέστιν ἦσαν ἀπηλλαγμένα ἀπὸ γείτονας κραταιοῦς καὶ ἀντιζήλους, ἢ ἀπὸ σύγχρονα καὶ προσπελάζοντα ἔθνη λίαν ἀνώτερα καὶ κατὰ τὰ μέσα καὶ κατὰ τὸν πολιτισμόν.

Ἄλλ' ἢ μικρὰ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλάς, ἥτις διατελεῖ ὑπὸ ὅλως ἐναντίαν γεωγραφικὴν καὶ πολιτικὴν θέσιν, καὶ ὑπόκειται εἰς Ἀστυνομικὴν οὕτως εἰπεῖν ἐπιτήρησιν ὑπὸ συγχρόνων ἰσχυρῶν ἐθνῶν, διὰ τίνος ὁδοῦ δύναται βαθμηδὸν νὰ προαχθῇ καὶ νὰ μεγαλυθῇ; Διὰ τῆς ἐκλεχθείσης ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων; Οὐχὶ βεβαίως, τοῦλάχιστον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Ἐπομένως μόνη ἢ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν προτιμηθεῖσα, δύναται καὶ τὸ ἐνεστῶς αὐτῆς νὰ παγιώσῃ καὶ τὸ μέλλον νὰ διασώσῃ. Ἡ ὁδὸς αὕτη ὑποκρύπτει τὸ μυστήριον, καὶ παρέχει τὰς ἀποχρώσας ἐγγυήσεις τῆς προόδου, τῆς κραταιώσεως τοῦ θρόνου, καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔθνους.

Ἐπροτάθη ἤδη ἡ δοκιμὴ. Τὰ ὅρια τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος ἔλαβον μικρὰν τινα ἔκτασιν διὰ τῆς Ἐνώσεως τῆς Ἐπτανήσου, χώρας ἀρχούτως

μεμορφωμένης καὶ ἐχούσης τὴν ἱστορίαν τῆς, τοὺς νόμους τῆς, καὶ τὰ ἔθιμά τῆς, ὅλα συμφυῆ καὶ συνάδοντα πρὸς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Ὁ τρόπος ἐπομένως καθὼν θέλει προβῆ ἢ ἀφομοίωσις ταύτης μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἐπικράτειαν, θέλει βεβαίως ἀποφασίσει περὶ τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τοῦ μέλλοντος ἀμφοτέρων. Ἄν τὰ πράγματα φθάσωσιν εἰς ὁμόθυμον καὶ πρὸς τὰ ἐνωθέντα μέρη εὐάρεστον λύσιν ἂν ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς πολιτείας ἐπικρατήσῃ εἰς τὰ ἀφομοιωτικὰ ἔργα μας ἂν σεβασθῶσιν ἀμφοτέροθεν καὶ παραδεχθῶσι τὰ ἀξία σεβασμοῦ καὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὰς δύο χώρας διὰ γενικοῦ νόμου, θέλομεν ἀδιστακτικῶς καταδείξει, ὅτι εἴμεθα ἀξιοὶ οὐ μόνον νὰ διοικήσωμεν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ νὰ ἀφομοιώσωμεν καὶ ἑτέρους ἀδελφοὺς ὁμοφύλους.

Συμφέρι δὲ νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἂν ξένα ἔθνη ἐτήρησαν τὴν εὐθειαν ταύτην ὁδὸν πρὸς ἀγρίας φυλάς, κατὰ μείζονα λόγον οἱ Ἕλληνες δὲν θέλουν τραπῆ εἰς ἀλλοίαν, προκειμένου λόγου περὶ ὁμοφύλων καὶ πολιτισμένων.

Ἐποφίς τῆς ἡλικίης μορφώσεως τῶν δύο

ἄλλοτε κεχωρισμένων πολιτειῶν.

Ἡ γενικὴ ἀφομοίωσις τῆς Ἐπτανήσου μετὰ τοῦ λοιποῦ Βασιλείου, εἶναι μὲν ἰδέα εὐτυχος, καταγοητεύουσα ἴσως τὰ ὦτα τοῦ πλήθους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εὐληπτος καὶ εὐπρόσιτος εἰς τὴν διάνοιάν του· εἶναι ζήτημα τὸ ὅποσον περιχλείει εἰς ἑαυτὸ ἓνα μὲν καὶ τὸν αὐτὸν λαόν, πλὴν προπολλοῦ πολιτικῶς διιστάμενον, καὶ ζῶντα ὑπὸ τὸ κράτος ἀλλοτρίων πολιτι-

σμών, διαφόρων νόμων και εθίμων, και μέχρι τινός αντιθέτου κοινωνικής και οικογενειακής αγωγής. Ένεκα όμως της οποίας ενασκεύετο επιβρότης ή ιδέα αυτή επί των άπλοϊκών και κούφων ψυχών, κατέστη και όπλον ότε μόν επιθετικόν, ότε δέ άμυντικόν των φατριών, άλλ' ούδέποτε και αντικειμένον έμβριθούς μελέτης και σοβαράς συζητήσεως προς άληθην, έλλογον, και ταχυτέραν αυτής διεκπεραίωσιν.

Άπλαι προτάσεις και αντιπροτάσεις, άφηρημένα και άόριστοι έξεσφενδονίζοντο, ως από ήλεκτρικής μηχανής, εντός της Συνελεύσεως, άλλ' ανεπίδεκτοι πρακτικής και γονίμου εφαρμογής, ως είναι πάντοτε τοιαύτης φύσεως αί γυμναί θεωρίαι και τά κυήματα του πάθους και της κουφονοίας. Ούδεμία ποτέ κατεβλήθη σπουδαία φροντίς, ούδεμία ειλικρινής σκέψις, ούδέν συντελεστικόν μέτρον προς την όρθήν και όριστικήν λύσιν ζητήματος, τοσοούτον σημαντικού και ένδιαφέροντος την Έπικράτειαν όλην.

Τοιαύτα όμως ζητήματα δέν λύονται ως από καθέδρας, ή δι' αυτοσχεδίων ξηρών προτάσεων, ούτε είναι έργα του τυχόντος ή κεφαλών έξημμένων. Αύτά καθίστανται αντικείμενα μακροχρονίου έρεύνης και βαθείας σκέψεως άνδρών σοβαρών, έμπείρων και ειδημόνων. Η ιστορία δύο πρό πολλών εκατονταετηρίδων διακχωρισμένων λαών, οίτινες πρόκεινται ν' άφομοιωθώσι, και νά συναπαρτίσωσι ένα μόνον υπό τό κράτος μιᾶς και της αυτής νομοθεσίας, χρήζει τῆς άληθείας περισσοτέρας προσοχής και μερίμνης, άφ' όσην επιτρέπουν τά αντίθασσα πολιτικά πάθη, ή τά προσωρινά ήμίμετρα των διαπληκτιζομένων φατριών.

Η Έπτάνησος κατείχετο μόν και εκυβερνάτο πρό πολλών αιώνων υπό άλλοτρίων εθνών, διαδεχο-

μένων κατ' έποχάς συναλλήλως· άλλα άπαντα τά εθνη ταύτα τέκνα του χριστιανισμού, και ανατεθραμμένα κατά μάλλον ή ήττον υπό των ιερών αυτού άρχών, και των ναμάτων έν ταύτῳ της θύραθεν σοφίας, έφερον μαζή των φυσικῶ τῶ λόγῳ με τά ίδια αυτών έλαττώματα, και ανάλογα σπέρματα μεταδοτικού και προοδευτικού πολιτισμού. Εισήγαγον θεσμούς, καθιέρωσαν έθιμα, έχορήγησαν έξεις και άφηκαν άναμνήσεις, άτινα όλα, άν και δέν ίσχυσαν νά μεταβάλλωσιν, ή νά έξασθενήσωσι τον ιδιάζοντα Έλληνικόν χαρακτήρα του κατεχομένου λαού, τάς προγονικάς παραδόσεις του, και τά εθνικά φρονήματά του, ενετύπωσαν όμως διά της πολυχρονίου διαρκείας, και της κανονικής και δραστηρίου ενεργείας των χρωματισμών τινά εις αυτόν, έρρύθμισαν την έξωτερικήν πορείαν του, έδωκαν τύπον και μορφήν Ευρωπαϊκήν εις την πολιτείαν του, έξασφάλισαν τά άστυνά δίκαια και τά συμφέροντά του δι' ένωτικής και όμοιομόρφου νομοθεσίας· εις ένα λόγον συνετέλεσαν είτε εκουσίως, είτε άκουσίως εις την ανάπτυξιν και μόρφωσιν εκείνην, ήτις ως εκ της ιδιαιτέρας καταγωγής, της ευφυίας και του χαρακτήρος του, παρίστανε μόν και κατά την στιγμήν της χειραφεσίας του, ως και πρότερον, ιδιαίτερον λαόν, πλην ούχι και ξένον, άλλα μάλιστα βαδίζοντα διηνεκάς και παραλλήλως προς τον νέον Ευρωπαϊκόν πολιτισμόν.

Στίφη απεναντίας πολλών βαρβάρων και άγρίων λαών, διήλθον πολλάκις κατά τον μεσαιώνα την πρό μικροῦ απελευθερωθείσαν και βασιλευομένην Ελλάδα, έχκαταλείποντα άείποτε όπισθεν των μόνον τον καπνόν της καταστροφής και έρημώσεώς των. Η Τουρκική τέλος δεσποτεία, ιδρύουσα τό κράτος της, διε-

τήρησεν αὐτὸ ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας, καὶ μετέβαλλε μὲν τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν. Δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ δεσποτισμοῦ νὰ ἀναπλάττη καὶ βελτιώνη τὸν ἠθικὸν κόσμον.

Λαὸς ἀπολίτευτος καὶ ἀμαθής, ἐχθρὸς ἀμείλικτος τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐμπνεόμενος καὶ διοικούμενος ὑπὸ μόνου τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, οὐδὲν ἠθικὸν προσὸν εἶχε νὰ μεταδώσῃ, οὐδὲν φῶς νὰ διαχύσῃ, οὐδεμίαν πολιτικὴν ἀγωγὴν ν' ἀναπτύξῃ εἰς τὸν κατακτηθέντα λαόν. Οὗτος δὲ ἐκὼν ἄκων ὤφειλε νὰ ὑποκύπτῃ καὶ νὰ δέχῃται τὰς αὐθαιρέτους θελήσεις, ἢ νὰ συμμορφοῦται μὲ τὰς ἀγρίας δρέξεις τῶν δεσποτῶν του.

Ὅλη ἡ ἀνάπλασις καὶ ἡ μορφή, τὴν ὁποίαν οὗτοι εἰσήγαγον, ἔφερε φυσιογνωμίαν βάρβαρον, ἀκίνητον καὶ ὅλως ἀλλοτρίαν ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἡμερον καὶ προσδευτικὴν ἐν τῇ χριστιανικῇ Εὐρώπῃ. Καὶ Ὅργανισμοὶ Διοικητικοί, καὶ ἐγκαθιδρύσεις Ἀρχῶν, καὶ νόμοι ἢ Φιρμάνια, καὶ ἤθη δημόσια καὶ ἰδιωτικά, ὅλα ἦσαν ἀποκλειστικαὶ ὑπαγορεύσεις τοῦ Κορανίου.

Ὁ δεσποζόμενος χριστιανικὸς λαὸς εἶχε μὲν τὴν ἐνδοξὸν ἱστορίαν του, εἶχε τὴν ἱεράν ἀποθήκην τῶν παραδόσεών του, ἐδιοικεῖτο μὲχρι τινὸς κατὰ συγκατάβασιν μὲ τὰ ἔθιμά του, ἐτρέφετο μὲ τὰς προσδοκίας τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντός του, πλὴν δὲν ἔμενε καὶ πάντῃ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν δεσποτῶν του, οἵτινες ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀπολύτου κυβερνήσεώς των, τὸν ἀπέκλειον ἀπὸ πᾶσαν συμμετοχὴν μετὰ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Τούτου ἐνεκα ὅταν διὰ τῶν ἡρωϊκῶν αὐτοῦ ἀγώνων, ἐπέτυχε ν' ἀποκατασταθῇ καὶ ἀναγνωρισθῇ ὡς

ἔθνος αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, ἠναγκάσθη νὰ προσδράμῃ πρὸς τε τοὺς Βυζαντινοὺς προπάτοράς του καὶ τὴν πεφωτισμένην Εὐρώπην, ὅπως ἀρυσθῇ ἐξ αὐτῶν τὰς ἀπαιτούμενας γνώσεις καὶ θεσμοθεσίας πρὸς διοργάνωσιν αὐτοῦ, ῥύθμισιν τῆς διαγωγῆς του, καὶ ἀφομοίωσιν βαθμιαίαν μετὰ τοῦ νέου πολιτισμοῦ.

Ἡ νομοθεσία του ἐπομένως, καίτοι εἰς τινα αὐτῆς μέρη ἀναδεικνύει τὴν βαθύνοιαν καὶ ἐμπειρίαν τοῦ σοφοῦ αὐτῆς νομοθέτου, καὶ τείνει ἀδιαλείπτως νὰ ἐξομοιωθῇ μ' ἐκείνην τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, εἶναι εἰσέτι εἰς τὸ σύνολόν της, ἄς τὸ ὁμολογήσωμεν εἰλικρινῶς, κράμα τι ἢ μίγμα ποικίλων νομοθεσιῶν διαφόρων ἐθνῶν καὶ ἐποχῶν, συναρμολογουμένων κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον μετὰ τῶν ἐγχωρίων ἐθίμων, καὶ τῶν ὁποίων παρήγαγον μέχρι τοῦδε ἀναγκῶν αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀνατροπαὶ τῶν καθεστώτων· εἶναι πολυνομία τις ἢ ποικιλονομία συγκεχυμένη, ἣτις ἀποτελεῖ πραγματικὸν λαβύρινθον. Ἡ ἀρτισύστατος τοῦ ἔθνους ἀποκατάστασις, καὶ οἱ συνεχεῖς κλονισμοὶ του, δὲν ἐπέτρεψαν εἰσέτι εἰς αὐτὸ τὴν καθιέρωσιν νομοθεσίας ὁμοιομόρφου, πλήρους, καὶ ἐνωτικῆς κατὰ τὸν τύπον τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης.

Τοιαύτης οὔσης ἤδη ἐν περιλήψει τῆς καταστάσεως ἀμφοτέρων τῶν ἀλλοτε κεχωρισμένων λαῶν, πᾶσα αὐτῶν ἄμεσος καὶ ἀπόλυτος ἀφομοίωσις, ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσι, πᾶσα ἐξ ἐφόδου κατὰ παρέκτασιν ἐφαρμογὴ τῆς νομοθεσίας τοῦ ἐνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἠθέληεν εἶσθαι οὐχὶ ἀπλῶς ἀδίκημα καὶ πολιτικὸν ἀτόπημα, ἀλλ' αὐτόχρημα παραφροσύνη, διότι ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐξαλείψῃ τις μονομιᾶς ἢ, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, μὲ ἐν σύρσιμον γραφίδος, τὸν βίον ἐνὸς λαοῦ, καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν δι' ἑτέρου, ὅστις ἡσύχως

καὶ εὐρύθμως νὰ τὸν κινή καὶ τὸν ὀδηγή πρὸς εὐδαιμονέστερον μέλλον.

Ἐὰν δὲ νόμος τις ἔπραττε τοῦτο ἀπερισκέπτως καὶ παρατόλμως, οὐ μόνον ἤθελεν ἐγκαθιδρύσει τὴν ἀταξίαν καὶ ὀπισθοδρόμησιν, ἀλλ' ἤθελε καταστρέψει καὶ αὐτὸς ἐαυτὸν διὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων, τὰ ὅποια ἐπροτίθετο νὰ ῥυθμίση καὶ κανονίση, διότι ἤθελον διεγερθῆ μετ' ἐριννυώδους μανίας αἱ προσκτηθεῖσαι πολυετείς ἐξεις καὶ ἀναμνήσεις, αἱ ἐμπνευσθεῖσαι ὑπ' ἄλλων θεσμῶν δοξασίαι, τὰ παραδοτικὰ ἔθιμα, καὶ τὰ ὑπὸ ἑτέρων νόμων στερεωμένα καὶ διευθυνόμενα συμφέροντα, καὶ διὰ τῶν τριχυμιωδῶν αὐτῶν συγκρούσεων καὶ ἀντιθέσεων, ἤθελον ἀναστατώσει τὴν κοινωνίαν, καὶ καταστήσει αὐτὴν ἐν πέλαγος ἄνευ παραλίω, μίαν ἄβυσσον ἄνευ πυθμένος, καὶ ἐν χάος προκαλοῦν ἄμεσον καὶ νέαν δημιουργίαν.

Νομοθετικὴ τις ἐξουσία, δύναται μὲν νὰ ἐκδώσῃ νόμον ἀντίθετον εἰς τὰ παραδεδεγμένα ἔθιμα τῆς κοινωνίας, καὶ ἡ νομοτελεστικὴ Ἀρχὴ νὰ δυνηθῆ ἴσως πρὸς στιγμὴν νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸν διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ ταχέως ἡ κοινὴ γνώμη, ἤθελε τὸν ἀντικρούσει καὶ λάβει τὴν ὑπεροχὴν. Ἴνα καταστή σεβαστὸς καὶ στερεὸς νόμος τις, πρέπει νὰ ἔχη ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν σιωπηλὴν τοῦλάχιστον παραδοχὴν τοῦ δημοσίου λόγου, ὅστις εἶναι ἡ συγκατάθεσις τῶν καρδιῶν καὶ τῶν πνευμάτων· ἄλλως οὔτε βιώσιμος, οὔτε ἐπωφελὴς εἶναι, ἐντὸς ὀλίγου ἀποθνήσκει.

Τὸ σύστημα τῆς ἐξαιρέσεως ἢ διατηρήσεως θεσμῶν τινῶν ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ, εἶναι ὡσαύτως λίαν λελανθασμένον, διότι ἐνῶ τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὴν ὀλομέλειαν τοῦ ἔθνους, τὴν διαιρεῖ μεταξὺ παρελθόντος καὶ ἐνεστώτος, τῆς εἰσάγει τὴν ἀνομοιότητα καὶ

τὴν σύγκρισιν εἰς τὴν νομοθεσίαν, καὶ τῆς ὑποτρέφει αἰσθήματα ἀντιπαθείας, ὡς ἐκ τῆς ἀρνήσεως τῆς παραδοχῆς καὶ ἐπεκτάσεως τῶν τελειοτέρων νόμων τῆς εἰς ἅπασαν τὴν Ἐπικράτειαν.

Ἔργον λοιπὸν συνετῆς, ἐμπείρου καὶ φιλανθρώπου πολιτικῆς εἶναι καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, νὰ προβαίνη διὰ βημάτων περισσευμένων, καὶ οὐχὶ διὰ μέτρων ἀποτόμων ἢ ἡμιτελῶν. Αἱ τοιοῦτου εἶδους μεταβάσεις καὶ μεταβολαί, ὀφείλουν νὰ ᾔναι ἢ βαθμιαῖαι καὶ διαδοχικαί, σύμφωνα πάντοτε μὲ τὸ γενικὸν πνεῦμα, καὶ ἐξαγόμενα βαθείας ἐρεύνης καὶ λεπτομεροῦς συμπαραβολῆς τῶν δύο νομοθεσιῶν· ἢ καθολικαί καὶ συνολικαί, αἵτινες ἴσως ἤθελον εἶσθαι καὶ προτιμότεραι, ἀλλὰ συναρμολογημένα μὲ τὰς συνηθείας καὶ τὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν λαῶν, καὶ εἰς ἄρμονίαν μὲ τὴν συνείδησίν των, ὥστε ἀπαρτίζουσαι ἐν σύστημα, ὅσον ἐνεστί πληρες καὶ γενικόν, νὰ ᾔναι ἀσπασταί παρ' ὅλης τῆς Ἐπικρατείας κατὰ τὴν ἄμεσον ἐφορμογὴν των.

Ἀλλ' οἷονδήποτε ἐκ τῶν μέτρων τούτων ἤθελε καθιερωθῆ ὡς προτιμότερον καὶ καταλληλότερον, ὠφείλε πάντοτε νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ἐνδελεχοῦς μελέτης ἀνδρῶν εἰδημόνων, καὶ νὰ ἐπεξεργασθῆ ἐπὶ πολὺν χρόνον. Αἱ παρατάσεις εἰς τοιαύτης φύσεως ἔργα, δὲν εἶναι ποτὲ τόσο ἐπιβλαβεῖς, ὅσον ἀναγκαῖαι. Ἡ βραδύτης ἀνταμείβεται πάντοτε πλουσιοπαρόχως ἐκ τῆς τελειοτέρας τῶν πραγμάτων κατασκευῆς, ἐνῶ ἡ ταχύτης ἔχει συνήθως ὡς ἀμοιβὴν τὴν μεταμέλειαν, τὴν ἀπότισιν τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἐργασίας, ἣτις συνεπάγει πολλάκις καὶ βραδυπορίας καὶ ἀκαταλογίστους ζημίας· propter peccata veniunt adversa.

Ἡ Συνέλευσις καὶ ἡ διαδεχθεῖσα αὐτὴν κυβέρνησις
μεγάλως ὠλιγόωρησαν, καὶ ἀπώλεσαν καιρὸν πολὺτι-
μον, διότι ὤφειλον ἀνέκαθεν νὰ συστήσωσι πολυμελῆ
Ἐπιτροπὴν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἄλλοτε διακεχωρισμένων
Ἐπικρατειῶν, καὶ ἀπαρτιζομένην ὑπὸ ἀνδρῶν ἀπο-
κλειστικῶς νομομαθῶν, καὶ διακεκριμένων, διὰ τε τὰς
ἐπιστημονικὰς θεωρίας καὶ τὰς πρακτικὰς γνώσεις,
οἵτινες λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, ἀναδιφῶντες καὶ βασα-
νίζοντες τὰς δύο νομοθεσίας, ἀντιπαραθέτοντες καὶ
ἐκμελετῶντες τοὺς νόμους διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπι-
στήμης καὶ τῶν διδαγμάτων τῆς πείρας, σταθμίζον-
τες καὶ συναρμολογοῦντες αὐτοὺς διὰ τῆς ὑψηλῆς δι-
ανοίας των καὶ τῆς ὀρθῆς κρίσεώς των μετὰ τὴν ἠθικὴν
καὶ ὑλικὴν τῶν δύο λαῶν κατάστασιν, νὰ παρασκευά-
ζωσι τὴν ὕλην, καὶ νὰ χωρηγῶσιν εἰς τὴν κυβέρνη-
σιν ἢ τὴν Βουλὴν πᾶσαν εὐκολίαν πρὸς βαθμιαίαν καὶ
ταχυτέραν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς ἀφομοιώσεως, —
ἢ ἄλλως νὰ φθάσωσιν εἰς τελικόν τι συμπέρασμα, τὸ
ὁποῖον νὰ ἐγκλείῃ εἰς ἑαυτὸ τὸ σύνολον τῶν πραγ-
μάτων, καὶ τὴν κατὰ τὰ ἐνόητα συστηματικωτέραν
καὶ μᾶλλον ὁμοίομορφον νομοθεσίαν δι' ὅλην τὴν Ἐ-
πικράτειαν.

Ἐν τούτοις οὐδὲν τοιοῦτον ἢ ἕτερον σπουδαῖον
μέτρον ἐλήφθη μέχρι τοῦδε πρὸς λύσιν οἵανδήποτε, ἢ
παρασκευὴν τοῦλάχιστον τῆς λύσεως ζητήματος ἐπὶ
τοσοῦτω ἐνδιαφέροντος τὴν ὀλομέλειαν τοῦ ἔθνους.
Ὅφείλομεν ὁμῶς ἀμερολήπτως κρίνοντες, ν' ἀποδό-
σωμεν καὶ μέρος τῆς ἐλλείψεως ταύτης, εἰς τὸ ἔκρυθ-
μον καὶ λίαν ἀνώμαλον τῶν περιστάσεων καὶ εἰς αὐ-
τὴν τὴν φυσικὴν δυσχέρειαν τοῦ ἀντικειμένου. Ὅπως-
δήποτε ὁμῶς, ἀνάγκη ἦτο νὰ δοθῇ τὸ σημεῖον τῆς
ἀφειρησίας, καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας προ-

σεκλήθη ἤδη ν' ἀσχοληθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, καὶ
νὰ κάμῃ τὴν ἐναρξιν ἐκ τῆς Δικαστικῆς ἀφομοιώ-
σεως.

Τὸ δὲ ἀρμόδιον Τμῆμα πρὸς τὸ ὁποῖον παρεπέμ-
φθη ἡ ἔγγραφος πρόσκλησις τοῦ Ἐπιπουργείου, ἐπελή-
φθη αὐτῆς μετὰ ζῴηροτάτου ἐνδιαφέροντος, καὶ ἀνα-
λογιζόμενον τὴν σπουδαιότητα καὶ εὐρύτητα τοῦ ἔρ-
γου, τὸν στενὸν αὐτοῦ σύνδεσμον μετὰ τοῦ γενικοῦ
ζητήματος, καὶ τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ κάμῃ ἐξέτασιν
καὶ βάσανον τῶν δύο νομοθεσιῶν, ὅπως φθάσῃ εἰς ἐξ-
αγόμενα ἔλλογα, δίκαια καὶ τελεσφόρα, ἔκρινε δέον,
πρὶν ἢ προβῇ εἰς τὰς ἐργασίας του, ν' ἀπευθύνῃ προ-
φορικὴν καὶ ἔγγραφον ἐπερώτησιν πρὸς τὸ Ἐπιπου-
ργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ἵνα ἀποφανθῇ, ἂν καὶ αὐτὸ
συνεμερίζετο τὴν ιδέαν του, καὶ ἂν ἐνόμιζεν ὅτι τὸ
ἔργον, ὠφείλε νὰ προχωρῇ πρὸς τε τὴν Δικαστικὴν
ἢ τὴν γενικὴν ἀφομοίωσιν δι' εἰσαγωγῆς κατὰ παρέ-
κτασιν τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας εἰς τὴν Ἐπτάνη-
σον, ἢ μᾶλλον δι' ἀντιπαραθέσεως τῶν δύο νομοθε-
σιῶν, δι' ἐκλογῆς ἐξ αὐτῶν τῶν καταλληλοτέρων καὶ
ὀρθοτέρων διατάξεων, καὶ διὰ παρασκευῆς καὶ συντά-
ξεως γενικοῦ νόμου πρὸς βαθμιαίαν ἢ ἄμεσον καὶ συν-
ολικὴν ἐφαρμογὴν εἰς ἅπασαν τὴν Ἐπικράτειαν.

Τὸ Ἐπιπουργικὸν Συμβούλιον, κατὰ πρόσκλησιν
τοῦ Ἐπιπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ἀπεφώνησε ὅτι τὸ
Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἦτο πάντῃ ἐλεύθερον
νὰ ἐκλέξῃ οἵανδήποτε ὁδὸν, καὶ νὰ προβῇ διὰ τοῦ κα-
ταλληλοτέρου καὶ ὠφελιμωτέρου τρόπου εἰς τὴν ἐπε-
ξεργασίαν, τοῦ ὁποῖου προσεκαλεῖτο νὰ τελέσῃ ἔρ-
γου. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἣτις ἠσπάζετο τὴν
ιδέαν, ἣν εἶχε πρῶτος προτείνει ὁ ὑποφαινόμενος, τὸ
ἀρμόδιον Τμῆμα, ἀνέλαβε τὸ ζήτημα, καὶ ἔκαμεν

Εναρξιν ἐκ τῆς συμπαραβολῆς τοῦ Δικαστικοῦ Ὄργανισμοῦ ἀμφοτέρων τῶν Ἐπικρατειῶν, ἀλλὰ δὲν συνεφώνησε καὶ πρὸς τὴν σύνταξιν τοῦ γενικοῦ νόμου· ἡ πλειονότης αὐτοῦ ἀπεδέξατο τὴν κατὰ παρέκτασιν ἀφομοίωσιν μὲ τινὰς μόνον ἐξαιρέσεις.

Τὸ ἐν τῷ Συμβουλίῳ εἰσαχθὲν παρὰ τοῦ Τμήματος νομοσχέδιον, περὶ τῆς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ Ἰονίῳ πολιτεία ἐφορμογῆς τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων ἐξαιρέσεων, ὡς καὶ τὸ ἕτερον ἐξ αὐτοῦ ἀναπόσπαστον νομοσχέδιον περὶ τροπολογίας ἀρθρῶν τινῶν τοῦ ῥηθέντος Ὄργανισμοῦ, μᾶς ἀπαλλάττουσιν ἀπὸ πᾶσαν περαιτέρω ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀναλυτικὴν καὶ λεπτομερῆ ἐξέτασιν, διότι ἀναπληροῦται τὸ κενὸν τοῦτο ὑπὸ τῶν ἰδιαιτέρων ἐκθέσεων τοῦ Τμήματος.

Διαφωνοῦμεν μὲν ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρόπου τῆς ἀφομοιώσεως, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐπροτεῖναμεν καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεπτύξαμεν, ἀλλὰ καθ' ὅλας τὰς λοιπὰς διατάξεις ἀμφοτέρων τῶν νομοσχεδίων, εἴμεθα ἐν γένει σύμφωνοι. Ἐνῶ δὲ γνωματεύομεν κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ νομοσχεδίου, τοῦ ἀφορῶντος τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Δικαστικοῦ τῆς Ἑλλάδος Ὄργανισμοῦ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ Ἰονίῳ πολιτεία, ἀποφαινόμεθα συνάμα ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἑτέρου, τοῦ περιέχοντος τὰς τροπολογίας, ὡς καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ μέρος ἐν γένει διατάξεων ἀμφοτέρων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1865.

Ὁ Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας
ΗΛΙΑΣ ΖΕΡΒΟΣ ΙΑΚΩΒΑΤΟΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ Κ. ΜΑΙΝΤΕΝΟΝ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΔΟΥΚΙΣΣΑΝ ΤΗΣ ΒΟΡΓΟΝΙΑΣ (1700).

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης δύναται τις νὰ ἀρυσθῆ οὐ μόνον ιδέας ὑψηλῆς ἠθικῆς, καὶ μαθήματα σπουδαίων συζυγικῶν καθηκόντων, ἀλλὰ καὶ γνώσεις βαθείας πολιτικῆς. Ἐν αὐτῇ ἀνακαλύπτει πρὸς τοὺς ἄλλοις ὁποῖα τις εἶναι ἢ παρὰ πολλῶν διαφημιζομένη εὐδαιμονία τῶν Αὐλῶν, τίνα πάθη ἐντὸς αὐτῶν ἀναπτύσσονται, καὶ πόσον ὀφείλουσιν νὰ ᾔναι προσεκτικοὶ οἱ Ἡγεμόνες, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶναι ἐμπειστευμένοι αἱ τύχαι τῶν λαῶν. Ἄς ἀκούσωμεν τὰς πρὸς τὴν Δούκισσαν παραινέσεις, τῆς νέας ταύτης Ἀσπασίας.

» Μὴ περιμένῃς ποτὲ τελείαν εὐδαιμονίαν· τοιαύτη δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἂν ὑπάρχη, δὲν εὐρίσκειται εἰς τὰς Αὐλάς.

» Ἐχει καὶ τὸ μεγαλεῖον τὰς πικρίας του, καὶ συχνάκις πολὺ σκληροτέρας ἀπὸ τὰς τῶν ἰδιωτῶν· εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον συνειθίζομεν εἰς τὰς θλίψεις, ἀλλ' εἰς τὰς Αὐλάς δυσκόλως ὑποβαλλόμεθα εἰς αὐτάς.

» Τὸ φύλλον σου εἶναι ἀκόμη μᾶλλον ἐκτεθειμένον εἰς τὸ νὰ ὑποφέρῃ, διότι διατελεῖ πάντοτε ὑπὸ ἐξάρτησιν· ἢ παρὰ τοῦ ἀνδρός σου ὁμῶς αὐτὴ ἐξάρτησις οἷδέποτε πρέπει νὰ σὲ λυπῇ καὶ νὰ σὲ ταπεινώνη, ὡς καὶ πᾶσα ἑτέρα διατεταγμένη ὑπὸ τῆς Θεῆς Προνοίας· θεωρεῖ τὸν Κ. Δοῦκα ὡς τὸν καλλίτερον φίλον σου καὶ τὸν μόνον ἐμπιστόν σου· δέχου τὰς

συμβουλὰς του καὶ χορήγει εἰς αὐτὸν τὰς ἰδικὰς σου· ἐστὲ ἀμφοτέρωι μία ψυχὴ καὶ μία καρδία.

» Μὴν ἐλπίζης ὅτι ὁ δεσμός σας ἦναι κοθόλα εὐτυχῆς· τὰ καλῆτερα συνοικέσια εἶναι ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ὑποφέρει τις ἐκ διαλειμμάτων μετὰ πραότητος καὶ ὑπομονῆς· οὐδέποτε ὑπῆρξαν τοιαῦτα ἄνευ δυσαρρκειῶν.

» Ἔσο ἀγαθὴ καὶ εὐχαρὶς ἄνευ ἐπιδείξεως· ὑπόμεινε τὰς ἐλλείψεις τοῦ Ἵμεναίου, ἐκεῖνας τοῦ ἰδιώματος καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνδρός σου, ὡς καὶ τὴν διαφορὰν τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν κλίσεων αὐτοῦ. Σὺ ὀφείλεις νὰ ὑποτάσσηςαι, διότι ὑποτασσομένη εἰς τὸν Κ. Δοῦκα τῆς Βοργονίας, θέλεις δεσπόζει ἐπ' αὐτοῦ· ἀναδέχου μᾶλλον σὺ τὰ πάντα, καὶ ποτὲ μὴν ἐπιβαρύνῃς αὐτόν.

» Μὴν ἀπαιτῆς τὴν αὐτὴν φιλίαν, τὴν ὁποῖαν σὺ ἤθελες αἰσθάνεσαι· οἱ ἄνδρες εἶναι συνήθως ὀλιγώτερον τρυφεροὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας, καὶ ἤθελες εἶσαι δυστυχῆς ἐὰν ἤσουν λίαν ἀβρὰ πρὸς τὴν φιλίαν, αὕτη εἶναι ἐμπόριον εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν πάντοτε νὰ συνεισφέρωμεν ἐκ τοῦ βαλαντίου μας.

» Ἰκέτευε τὸν Θεὸν ἵνα σὲ ἀπαλλάτῃ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ζηλοτυπίας. Μὴν ἐλπίζης ὅτι θέλεις μεταβάλλει τὸν ἄνδρα σου διὰ τῶν ὀρήνων, τῶν ὀλίψεων καὶ τῶν ἐλέγχων, ἀλλὰ διὰ μόνῃς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς πραότητος. Ἡ ἀνυπομονησία σκληρύνει καὶ ἀπαλλοτριώνει τὰς καρδίας· ἡ γλυκύτης τὰς μαλάσσει· θυσιάζουσα τὴν θέλησίν σου, μὴν ἀπαιτῆς ὁμοίαν θυσίαν καὶ ἐκ μέρους τοῦ συζύγου σου· οἱ ἄνδρες εἶναι μᾶλλον προσκολλημένοι εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὰς γυναῖκας, διότι ἀνατρέφονται μὲ ὀλιγωτέρους περιορισμούς· αὐτοὶ εἶναι φύσει δεσποτικοί. Ἐπιδιώ-

κουν μὲν τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὰς ἀπαγορεύουν εἰς τὰς γυναῖκας· μὴν ἐρωτᾶς ἂν τὰ δίκαιά των εἶναι βásiμα· ἀρκεῖ ὅτι εἶναι στερεωμένα· αὐτοὶ εἶναι οἱ δεσπόται, καὶ ὀφείλομεν νὰ τοὺς ἀνεχώμεθα, καὶ εὐαρέστως νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς αὐτούς.

» Ὡμίλει, γράφε, καὶ πράττε, ὡς νὰ εὐρίσκεσο ἐνώπιον ἀπέιρων μαρτύρων· πίστευε ὅτι τάχιον ἢ βράδιον τὰ πάντα ἀποκαλύπτονται· ἡ γραφὴ ὁμῶς εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος.

» Μὴν ἐμπιστευθῆς εἰς τινὰ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀποκαλυπτόμενον δύναται νὰ σὲ βλάψῃ· γίνωσκε ὅτι καὶ τὰ μᾶλλον ἀπόρρητα, διαμένουν μόνον τοιαῦτα ἐπὶ τινα καιρὸν, καὶ ὅτι δὲν εἶναι τόπος τόσον ἀκριτόμυθος, ὅσον αἱ Αὐλαὶ, ἂν καὶ τὰ πάντα ἐνεργοῦνται ἐνταῦθα μυστυριωδῶς.

» Ἀγάπα τὰ τέκνα σου καὶ ἐπιτήρει αὐτὰ συνεχῶς· αὕτη εἶναι ἡ μᾶλλον ἐντιμὸς ἀσχολία, τὴν ὁποῖαν μία Ἡγεμονίς, ὡς καὶ πάσα ἑτέρα γυνή, δύναται νὰ ἔχῃ· ῥίψε ἐντὸς τῶν καρδιῶν των τὰ σπέρματα ὄλων τῶν ἀρετῶν, καὶ παραινῶσα αὐτὰ, μὴ λησμονῆς, ὅτι ἐκ τῆς καλῆς ἀγωγῆς των ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία ἑνὸς λαοῦ, ὅστις εἶναι ἄξιος τῆς ἀγάπης τῶν Ἡγεμόνων του. Ἔσο εὐπρόσιτος πρὸς πάντας κατὰ τὸ εὐπρεπὲς τῆς θέσεώς σου· τὸ ἀπρόσιτον τῶν Ἡγεμόνων ἀποκρούει τὴν ἀγάπην τῶν λαῶν.

» Ἀποσκοράκιζε, ὅσον δύνασαι, τὴν κενοδοξίαν, τὴν ἀκοσμίαν, τὴν πολυτέλειαν, καὶ πολὺ μᾶλλον τὰς συκοφαντίας, τὰς κακολογίας, τὰς προσβλητικὰς ἀστειότητας, καὶ πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀγάπην.

» Μὴν ἀναδέχεσαι κἀνενὸς τὰ πάθη· εἰς σὲ ἀνήκει νὰ τὰ μετριάζης καὶ οὐχὶ νὰ τὰ παρακολουθῆς.

Θεώρει ὡς ἀληθινούς φίλους σου, ὅσους σοὶ ἐμπνέουν πάντοτε τὴν γλυκύτητα, τὴν εἰρήνην, καὶ τὴν συγχώρησιν τῶν ὑβρεων — φοβοῦ δὲ κατ' ἀντίθετον λόγον, καὶ μὴ δίδῃς ἀκρόασιν πρὸς ὅσους προσπαθοῦν νὰ σ' ἐρεθίσουν κατὰ τῶν ἄλλων, ὑπὸ οἰανδήποτε ἐποψίν ζήλου ἢ ἐτέρου λόγου, ἤθελον καλύπτει τὰ σχέδιά των καὶ τὰ πάθη των.

» Ἔσο δύσπιστος πρὸς τοὺς ἰδιοτελεῖς, φιλοδόξους, ματαίους, καὶ ἐκδικητικούς ἀνθρώπους· ἡ σχέσις των δὲν δύναται, εἰμὴ νὰ σὲ βλάβῃ· ἔσο πάντοτε δικαία· πράττε εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ φοβῆσαι ποτὲ τὴν ἀντιπράξιον· χορήγη ἀείποτε καλὰς συμβουλὰς, εἰάν ἔχῃς τὸ θάρρος νὰ χρηγηθῇς. Ὑπερατπίζου τοὺς ἀπόντας, καὶ μὴ κατηγορῆς τινα. Σοὶ ἐπαναλαμβάνω προσέτι νὰ μὴν ἀναμιγνύεσαι εἰς τὰ πάθη τῶν ἀλλοτρίων, διότι θέλεις μὲν εἶσαι ἥττον ἀρεστή πρὸς αὐτοὺς ὅταν εὐνοῶνται, ἀλλὰ μετὰ τὴν πτώσιν των θέλουν μᾶλλον σὲ ὑπολήπτονται. Μία Ἡγεμονία δὲν πρέπει ποτὲ νὰ φατριάζῃ, ἀλλὰ νὰ συνεργῇ πάντοτε πρὸς τὴν συμφιλίωσιν. Θυσιάζε ὅλος τὰς ἀρετὰς σου χάριν μόνον τοῦ Θεοῦ.

» Ἀγάπη τὸ κράτος σου, ἀγάπη τὴν εὐγένειαν, ἥτις εἶναι τὸ ὑποστήριγμά του, ἀγάπη τοὺς λαούς· προσάπτει τὰς ἐξουχίας, ἀναλόγως τῆς ὁποίας ἐξασκεῖς ἐπιβροῆς, καὶ ἀνακούφιζε αὐτὰς ὅσον δύνασαι· ἀγάπη τοὺς ὑπηρέτας σου, δέηγει αὐτοὺς πρὸς τὴν θεοσέβειαν, αὐξήσον μὲν τὴν περιουσίαν των, πλὴν οὐδέποτε ὑπὲρ τὸ δέον μεγάλην· μὴν ὑποτρέφῃς οὔτε τὴν μεταιοδοξίαν των, οὔτε τὴν φιλαργυρίαν των· ἡ φρόνησις σου ἄς περιορίζῃ τὰς ἐπιθυμίας των ἐντὸς τῆς μετριότητος, τὴν ὁποίαν ὤφειλον αὐτοὶ νὰ ἔχωσιν.

» Ἐάν προστατεύῃς τινὰ γνώριμόν σου, μὴ λη-

σμονῆς ὅτι ἴσως ὀδικεῖς ἄλλον ἄνδρα ἐντιμον, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζεις. Μὴν ἦσαι ἀπληστος πρὸς τὰς ἔδονάς, συνείθισε νὰ ζῆς καὶ ἄνευ αὐτῶν, καὶ ἐξαιρέτως ἐν τῇ θέσει σου, ἥτις εἶναι θεοῖς περιορισμοῦ καὶ βασάνων.

» Εἰς τοὺς Ἡγεμόνας ἐμπνέεται συνήθως μόνῃ ἢ ἀρχῇ τῆς ὑποκρίσεως· αὕτη εἶναι ψευδής, καὶ τοὺς ὠθεῖ εἰς μεγάλα ἀτοπήματα.

» Μὴ παρατύρεσαι ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνησυχίας σου· οἱ ἄνθρωποι ἔχουν πάντοτε τὰ βλέμματα ἐπὶ τῶν Ἡγεμόνων· οὗτοι λοιπὸν πρέπει νὰ φαίνωνται ἐξωτερικῶς γλυκεῖς, ὅμοιοι καὶ μετρίως εὐθυμοί. Ἐν τούτοις δείκνυε ὅτι εἶσαι ἀξία τῆς φιλίας. Ἀσθενεῖ τις φίλη σου; μὴ κρύψῃς ποσῶς τὴν ἀνησυχίαν σου — ἀποθνήσκει; δείξε τὴν θλίψιν σου. Ἔσο εὐαίσθητος εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν δυστυχῶν. Ὁ Θεὸς σ' ἔκαμε νὰ γεννηθῆς εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν περιωπὴν, ἵνα σοὶ δώσῃ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἦσαι πρὸς ὅλους εὐεργετική. Ἡ ἀληθὴς ἀποζημίωσις τῶν πόνων καὶ δυσαρσκειῶν σου δι' ὅσας πράττης ἀγαθοεργίας, εἶναι ἡ ἐξουσία, τὴν ὁποίαν ἔχῃς τοῦ νὰ ὑπηρετῆς τοὺς ἄλλους, καὶ ν' ἀποκαταστήσῃς αὐτοὺς εὐδαίμονας.

» Ἔσο συγκαταβατική πρὸς τοὺς ἀπαιτοῦντας τὰς χοριτοδοσίας σου, ἀλλὰ μὴν ἦσαι ἐνοχλητική πρὸς ὅσους τὰς διανέμῃς ἢ τὰς λαμβάνουν. Μὴν ἀναμιγνύεσαι εἰς βραδιουργίας οἰονδήποτε συμφέρον ἢ δόξα ἤθελε σοῦ προκύπτει ἐξ αὐτῶν· ἀγάπη τοὺς γονεῖς σου, ἀλλ' ἡ Γαλλία ἄς ἦναι ἡ μόνῃ πατρίς σου. Ἡ Γαλλία δὲν θέλει σὲ ἀγαπήσει, εἰμὴ κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἰδικῆς σου ἀγάπης.

» Πρόσεχε ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχεις κλίσιν πρὸς τὰς

ἀστεϊότητος· τὸ πολὺ πνεῦμα ταπεινώνει, ὅσους ἔχουν ὀλίγον. Οἱ ἀστεῖσμοὶ διεγείρουν τὴν ἀποστροφὴν τῶν περισσοτέρων, καὶ ἴσως τὴν περιφρόνησιν τῶν σοφῶν ἀνθρώπων. »

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΝΩΜΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ.

Διαλαβόντες ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ Αἴνου Τόμῳ περὶ τῆς Γνωμικῆς ἢ Γνωμολογικῆς σοφίας τῶν Ἰνδῶν, ἐπιλαμβανόμεθα ἤδη ἐν τῷ παρόντι καὶ περὶ τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅπως ἐκ τῆς ἀντιπαράθεσως ἀμφοτέρων διαγινώσκειται ἡ διαφορὰ ἢ ὁμοιότης αὐτῶν. Παραλείποντες ὁμως, ὡς μᾶλλον κοινὰς, τὰς γνωμολογίας τοῦ Θεόγνιδος, Σόλωνος καὶ λοιπῶν, θέλομεν περιορισθῆ, ὡς ἦττον γνωστὰς, εἰς τὰς τῶν τριῶν Τραγωδοποιῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, τὰς ὁποίας συνελέξαμεν ἐκ τῶν διασωθέντων αὐτῶν δραμάτων, καὶ παραφράσαντες ἢ σχολιάσαντες αὐτὰς, τὰς κατετάξαμεν εἰς ἓν Πόνημα κατὰ δρᾶμα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἀδάμαντες. Ἐκ τούτων θέλομεν ἀνθολογήσει καὶ καταχωρίσει τινὰς ἀφοῦ προτάξωμεν τὸν Πρόλογον, ὃν προετάξαμεν εἰς τὴν ὅλην αὐτῶν Συλλογὴν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Οἱ ὅπωςδὴποτε συνελθόντες πρῶτοι ἄνθρωποι εἰς κοινωνίαν, ἀμαθεῖς βεβαίως καὶ ἀπλοῖχοί, ὠδηγοῦντο μὲν καταρχὰς καὶ εἰς τὰς διαφοροὺς πράξεις τοῦ βίου

τῶν ὑπὸ μόνων τῶν φυσικῶν αὐτῶν φώτων· πλὴν ἡ προχωροῦσα ἡλικία τῶν, ἢ παρέλευσις τοῦ χρόνου, αἱ πολυεδεῖς σχέσεις, καὶ ἡ συνεχὴς ἐπὶ τῶν ἠθικῶν καὶ φυσικῶν φαινομένων παρατήρησις, θυγάτηρ τῆς περιεργείας, διεμόρφονον ἔτι μᾶλλον αὐτούς, ἠύξανον βαθμηδὸν τὰς πρακτικὰς γνώσεις, καθίστανον ἀσφαλεστέρας τὰς κρίσεις, καὶ καθιέρονον τὰς σοφὰς ἐκείνας ῥήσεις τῆς μακρᾶς αὐτῶν πείρας, ἐξ ὧν διαδοχικῶς κατήρτιζον τὸν ἄγραφον μὲν, πλὴν ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἐγγαγραμμένον ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν κώδικα, ὅστις ἐβρῦθμιζεν εὐστοχώτερον καὶ ἐντελέστερον τὸν ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον αὐτῶν βίον. Ἐντεῦθεν ἔλαβεν ἑναρξιν ἡ Γνωμικὴ ἢ Γνωμολογικὴ φιλοσοφία, ἣτις εἶναι καὶ ἡ πρώτη σοφία τῶν ἐθνῶν.

Αὐτὴν ἀπαντῶμεν εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν ἔθνος τοῦ ὁποίου τὰ ἱερὰ βιβλία διακοσμοῦνται καὶ καταπλουτίζονται ἐκ τῶν πολυτίμων Παροιμιῶν (καὶ τῆς Θείας Σοφίας τοῦ Σολομῶντος· αὐτὴν ἀναγινώσκομεν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ Ἀσιατικὰ ἔθνη, τοὺς Πέρσας, τοὺς Σίνας καὶ τοὺς Ἰνδοὺς. Ὁ Ζωροάστρης, ὁ Κομφύκιος καὶ ὁ βασιλεὺς Βατριχάρης εἶναι τύποι τοιαύτης παροιμιακῆς σοφίας· αὐτὴν ἀνακαλύπτομεν καὶ εἰς τὴν ἱεροσοφίαν τῶν Αἰγυπτίων, ἐξ ἧς ἐδιδάχθη καὶ ὁ Μωϋσῆς. « Καὶ ἐπαιδεύθη Μωσῆς πάση σοφίᾳ Αἰγυπτίων. » Αὐτὴν τέλος παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος, περὶ ἧς ἤδη πρόκειται. Πρακτικὴ καὶ εἰς τοῦτο, ἀποφθεγματικὴ, παροιμιώδης καὶ λίαν παιδευτικὴ, κύριον εἶχε σκοπὸν νὰ κανονίσῃ τὸν ἀτομικὸν βίον, νὰ διδάξῃ τὴν πολιτείαν, καὶ νὰ ἠθικοποιήσῃ ἅπασαν τὴν κοινωνίαν. Μεταγενεστέρως ἔλαβε καὶ τύπον ἐπιστημονικόν.

Ὡς ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ὁμως καὶ πλαστουργικῆς φαν-

τασίας τῶν πρωτογόνων ἐκείνων ἐποχῶν, ἡ γνωμο-
λογικὴ αὐτῆ σοφία, καλύπτεται κάποτε καὶ μετ' ἀλλη-
γορίας, ὡς οὕτω περιβάλλοντο, κατὰ Διονύσιον τὸν
Ἀλικαρνασέα, καὶ ἐπροσωποποιοῦντο διὰ τῆς Θεογο-
νίας καὶ Κοσμογονίας αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως· « ὅτι
» οἱ μὲν ἐπιδεικνυόμενοι τὰ τῆς φύσεως ἔργα δι' ἀλ-
» ληγορίας. » Πρῶτοι δὲ πατέρες τῆς γνωμολογικῆς
καὶ ἀλληγορικῆς ταύτης σοφίας, ἐχρημάτισαν ὁ Ὅ-
μηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος.

Ὁ μὲν Ὅμηρος ἐνσπείρει παντοῦ ἐν τῇ Ἰλιάδι
πολλὰς καὶ διδακτικώτατας ῥήσεις γνωμικῆς σοφίας
πληρὴν τὸν ὄρισμόν ταύτης, δι' οὗ ἀλληγορικῶς δια-
λύει τὴν πυκνὴν τῶν ὀφθαλμῶν (ἤτοι τῆς διανοίας)
ὁμίχλην, καὶ χορηγεῖ εἰς αὐτοὺς τὸ φῶς τῆς διαγνώ-
σεως, ἀνακεφαλαιώνει σχεδὸν εἰπεῖν, ὡς παρατηρεῖ
καὶ ὁ σοφὸς Δεγερανδῶ, ἐν τῇ ἀπαντήσῃ τῆς Ἀθη-
νῆς πρὸς τὸν Διομήδην, ἐπικαλούμενον αὐτὴν εἰς τὸ
Ε'. τῆς Ἰλιάδος.

« Ἀλλὸν δ' αὐτοὶ ἀπ' ὀφθαλμῶν ἔλον, ἢ πρὶν ἐπῆεν,

» Ὅρρ' εὖ γινώσκεις ἡμῶν θεῶν ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν. »

Ἐν δὲ τῇ Ὀδυσείᾳ, ἐν ἣ πιστῶς καὶ ἀφελῶς διαζω-
γραφεῖται τὰ ἤθη, καὶ τὰς ποικίλας τοῦ ἀνθρωπίνου
βίου περιπετείας, διαχέει καὶ ἀφθονον πλοῦτον σοφω-
τάτων γνωμῶν, δι' ὧν παρέχει καὶ γόνιμον κείμενον
ἠθικῶν μελετῶν.

Ὁ δὲ Ἡσίοδος ἐνῶ ἐν τῇ Κοσμογονίᾳ του καὶ τῇ
Θεογονίᾳ τόσας περιλαμβάνει ἀλληγορίας, καὶ προ-
σωποποιεῖ τὸν νοῦν, τὴν διάνοιαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ
Θεοῦ εἰς τὸν Ἔρωτα, γονιμοποιοῦντα τὸ Χάος καὶ
δημιουργοῦντα ἐξ αὐτοῦ τὰ πάντα, εἰς τὰ Ἔργα καὶ
τὰς Ἡμέρας του, μᾶς κληροδοτεῖ διδασκαλίας καὶ
συμβουλὰς καθαρᾶς γνωμολογικῆς σοφίας.

Τινὲς πιστεύουν ὅτι καὶ οἱ μυσταγωγούμενοι εἰς
τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, ἐκτὸς ψυχολογικῶν καὶ θεο-
λογικῶν τινῶν θεωριῶν, ἐμάνθανον προσέτι καὶ τοιού-
του εἴδους γνώμας, διότι ἡ διδάσκουσα αὐτὰς θρη-
σκεία, ἐπρέσβευεν ὅτι ἅπαξ ἐγγραγαθεῖσαι ἐν τῇ ἀν-
θρωπίνῃ καρδίᾳ, διέμενον πλέον ἀνεξίτηλοι ἐν ὄλω τῷ
βίῳ, καὶ ὠδήγουν πάντοτε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ὀρ-
θῶς φρονεῖν καὶ καλῶς πράττειν.

Ἡ γνωμολογικὴ ὁμῶς αὐτῆ φιλοσοφία βραδύτε-
ρον ἔτι μᾶλλον ἐγενικεύθη, καὶ καλλιεργούμενη ὑπὸ
τῶν μεγαλοφυστέρων πνευμάτων, ἐξήσκησε καὶ μεγί-
στην ἐπίδρασιν οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως
τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς συν-
τάξεως τῆς νομοθεσίας τῶν πολιτειῶν, διότι τινὲς
ἐκ τῶν γνωμικῶν φιλοσόφων ἐχρημάτισαν καὶ νομο-
θεταί· ἐνεκα τούτου ὁ Βρούκερ ὀνόμαζεν αὐτὴν καὶ
πολιτικὴν φιλοσοφίαν, καθὲ νομοθετοῦσαν καὶ ἀσχο-
λουμένην ἐν γένει καὶ περὶ τοῦ ἀστικοῦ βίου. Ὁ δὲ
Ὀράτιος ἀνακεφαλαίωνων αὐτὴν διὰ τῶν ἐπομένων
στίχων λέγει, ὅτι ἡ σοφία αὐτῆ διέκρινε ποτε τὰ ἰδι-
ωτικὰ ἀπὸ τὰ δημόσια, καὶ τὰ ἱερὰ ἀπὸ τὰ κοσμικὰ,
ἀπηγόρευε τὸν κοινὸν καὶ ἄστατον γάμον, ἐσύστησε
τὴν νόμιμον συζυγίαν, ἐδίδαξε τὴν οἰκοδομὴν τῶν πό-
λεων καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν, ὡς καὶ τὴν
ἐπὶ πινάκων ἐγγραφήν τῶν νόμων.

« Fuit haec sapientia quondam

» Publica privatis secernere, sacra profanis·

» Concubitu prohibere vago, dare jura maritis,

» Oppida moliri, leges incidere ligno. »

Τοιαύτη ἦτον ἡ εὐεργετικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ δι-
δασκαλία τῶν γνωμικῶν φιλοσόφων, τῶν ὁποίων οἱ
ἐπιφανέστεροι ἦσαν οἱ ἑπτὰ τῆς Ἑλλάδος σοφοί, καὶ